

Groenekan, 19 september 2017

Betreft: Beschermd dorps- en stadsgezichten en de noodzaak voor een beschermd dorpsgezicht Maartensdijk

Geacht College, geachte Raad

Stichting Brigida is medio negentiger jaren opgericht om cultuurhistorisch erfgoed tussen Utrecht en het Gooi te beschermen en indien mogelijk te herstellen. Veel van dat beschermwaardige erfgoed is inmiddels door een rijks- dan wel een gemeentelijke monumentenstatus beschermd. Die bescherming strekt zich, uitzonderingen daargelaten, in het algemeen niet uit tot de (wijdere) omgeving van de monumenten, terwijl soms de samenhang met de omgeving een grote toegevoegde cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt. Gelukkig heeft ook de wetgever die meerwaarde in sommige situaties gezien en daarvoor het instrument van het beschermd dorpsgezicht in het leven geroepen. Zowel op Rijks- als op gemeenteniveau kennen we dat instrument inmiddels.

In de bijlage wordt uw aandacht met name gevraagd voor het grote aantal rijks- en gemeentelijke monumenten dat in Maartensdijk langs de Dorpsweg is gelegen. Dat grote aantal monumenten op zo'n beperkte schaal is op zich al bijzonder. Er zijn voorbeelden van recente bedreigingen in het verleden, zoals aan het eind van de 20ste eeuw, toen gedacht werd aan be-bouwing tegenover de boerderij de IJzeren Mortier en achter de Julianalaan, waardoor een uniek doorkijkje verloren zou zijn gegaan.

Voegen we daarbij de oost-west-georiënteerde lintvormige groenstructuur langs de laatmiddeleeuwse ontginningsdijk en de eveneens uit de middeleeuwen stammende Maartensdijkse Praamgracht, historische infrastructuur voor waterbeheer en lange tijd een essentiële transportroute tussen Utrecht en haar ommelanden dan zal het duidelijk zijn dat we hier te maken hebben met een unieke situatie. Maar ook de samenhang van de monumentale Oost-West-lintbebouwing met interessante boerderijen en buitens in combinatie met de fraaie noord-zuid-doorkijkjes is bijzonder. Niet voor niets is er een historische samenhang tussen monumentale panden als Eijckenstein en Rustenhove (rijksmonumenten) en de woningen langs de dorpsweg. Niet alleen in de vorm van dienstwoningen en koetshuizen: uit Maartensdijks bevolking werkten mensen op de buitens in de 19de en 20^{ste} eeuw.

Die samenhangende structuur als geheel is bijzonder, een cultuurhistorisch parelsnoer van klasse, en heeft een meerwaarde die uitstijgt boven de afzonderlijke monumenten (het geheel is meer dan de som der delen) en zou ons inziens de status van beschermd dorpsgezicht verdienen. Er verschijnen nu hier en daar individuele nieuwe woningen/gebouwen in deze unieke lintbebouwing. Voor zover wij dat nu kunnen beoordelen zijn daarbij nog geen grote ongelukken gebeurd. Maar om die ook in de toekomst te voorkomen menen wij dat dit unieke lint extra bescherming behoeft. Een beschermd dorpsstatus dwingt tot zorgvuldige afweging rekening houdend met

bijzondere cultuurhistorische waarden, waaronder ook nadrukkelijk de samenhang van het nieuwe met het oude. Niet om daarmee iedere ontwikkeling in het gebied onmogelijk te maken maar om te bevorderen dat bij uitbreidingen of veranderingen alle aspecten van het gebied in hun onderlinge samenhang worden betrokken en tot een evenwichtige keuze leiden. Graag zouden wij met u en de raad over dit onderwerp in gesprek komen en meedenken. Uiteraard zijn wij gaarne tot mondelinge toelichting bereid, wij zien uw reactie met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Jaap D. Schuttevaer
Voorzitter Stichting Brigida
p/a Berkenlaan 30
3737 RN Groenekan
eml. stichtingbrigida@gmail.com

Bijlage: Over beschermde dorps- en stadsgezichten en de noodzaak voor een beschermd dorpsgezicht Maartensdijk.

1. Algemeen

Sinds 2012 wijst het Rijk geen nieuwe door het rijk beschermde stads- en dorpsgezichten meer aan, met uitzondering van gebieden die nog in procedure zijn. Gemeenten houden in bestemmingsplannen voor bijzondere gebieden al (verplicht) rekening met cultuurhistorie. Een stads of dorpsgezicht kan nog wel op gemeentelijk niveau als beschermd aangemerkt worden; dan gaat het om een gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht. Dit geldt voor gemeenten waar dit is vastgelegd in het gemeentelijk beleid. Voor meer informatie verwijst het rijk naar de gemeente. Bij ontwikkelingen binnen een stads- of dorpsgezicht dient u rekening te houden met de cultuurhistorische waarde ervan. Het beschermde gebied heeft hiervoor zijn eigen bestemmingsplan. Vergeleken met een gewoon bestemmingsplan is het gedetailleerder en gelden er strengere regels, zowel voor de bebouwde als voor de onbebouwde ruimte. Bovendien is voor een aantal bouwactiviteiten een vergunning nodig (zie: omgevings-wetvergunning).

2. De situatie in Maartensdijk en Westbroek, op grond van wettelijke regelingen (bestemmingsplannen, structuurvisie).

In de gemeente structuurvisie De Bilt 2030 is geen sprake van enig beschermd dorpsgezicht Maartensdijk (Dorpsweg c.a.). Westbroek heeft wel de status van beschermd dorpsgezicht: lees het bestemmingsplan 2007. Men leest bij de aanwijzing van dit dorp tot beschermd dorpsgezicht:

“In het laag gelegen polderland ten noorden van de stad Utrecht vormt de onmiddellijke omgeving van de Nederlands Hervormde kerk te Westbroek een plaats met een eigen accent. Op fraaie wijze contrasteren de forse afmetingen van de kerk met haar verhoogde koor en

belangwekkende toren met de bescheiden dorpsbebouwing langs de westzijde van de Kerkdijk en met de ten noorden van de kerk gelegen landelijke bebouwing (de fraaie boerderijen Kerkdijk nrs. 8 en 9 (thans de nrs. 14 en 16)). Het verdient aanbeveling voor het behoud van het hierboven geschetste beeld een beschermende regeling te treffen. Daarbij dient men ervan uit te gaan, dat het terrein rondom de kerk, dat aan de zuidoostzijde wordt begrensd door een boomgaard ook naar de noordoost- en noordwestzijde toe in voldoende mate wordt vrijgehouden om het beeld van de kerk op bevredigende wijze te doen uitkomen." Op grond van artikel 36 van de Monumentenwet, laatstelijk gewijzigd in 1988, dient ter bescherming van het dorpsgezicht dit in een bestemmingsplan te worden vastgelegd. Dit heeft plaatsgevonden in het bestemmingsplan 'Westbroek-Achttienhoven 1973'.

Ook in dit nieuwe bestemmingsplan zal het beschermde dorpsgezicht z'n plaats in moeten nemen. Het beleid is erop gericht de in bovenstaande toelichting genoemde waardevolle elementen te behouden."

3. Concrete monumenten aan de Dorpsweg Maartensdijk c.a.

In het bestemmingsplan Maartensdijk 2010 is geen sprake van een beschermd dorpsgezicht. Wel van de volgende monumenten (in de lijst zijn met een bullet aangegeven panden die wel de monumentenstatus hebben, maar 'vergeten' werden in het bestemmingsplan Maartensdijk 2010 of niet te vinden waren in het plan Maartensdijk Buitengebied (omdat de toelichting op dit plan niet digitaal raadpleegbaar is) ter zake. (Overigens is de gemeente in gebreke door de toelichting op het bestemmingsplan buitengebied 2010 tot op heden nog niet digitaal geplaatst te hebben.)

Voorbij het viaduct van de A27 tot en met Eyckenstein zijn de volgende rijksmonumenten te vinden:

- Dorpsweg nabij nr. 29, 19e eeuwse stuwte;
- Dorpsweg 38, NH Kerk;
- Dorpsweg 43, boerderij;
- Dorpsweg 61, boerderij 'Koddestein';
- Dorpsweg 71, boerderij 'Vredelust';
- Dorpsweg 99, boerderij;
- Dorpsweg 119, boerderij 'de Yzere Mortier';
- Dorpsweg nabij nr. 141, sluisje;
- Dorpsweg nabij 171, 175, 19e eeuwse sluisje;
 - Dorpsweg 287 Rustenhoven;
 - Dorpsweg 193 Eyckenstein;
 - Dorpsweg 195 Voormalig koetshuis Eyckenstein;
- Dorpsweg 212, pand met laag rieten dak uit de 18e eeuw;
- Dorpsweg 216, woonhuisje met laag rieten dak uit de 18e eeuw;
- Dorpsweg 218, woonhuisje met laag rieten dak uit de 18e eeuw;

Otto Doornenbalweg 1, pand met laag rieten dak;
Otto Doornenbalweg 2, dwarshuis met laag rieten dak.

Verder zijn er nog de volgende gemeentelijke monumenten:

Dorpsweg 2, woonhuis/agrarisch;
Dorpsweg 19, woonhuis;
Dorpsweg 23, woonhuis/bedrijf;
Dorpsweg 38, catechisatiegebouw bij NH Kerk;
Dorpsweg 40, pastorie bij NH Kerk;
Dorpsweg 50, woonhuis 'Brandenburg';
Dorpsweg 86, woonhuis/bedrijf;
Dorpsweg 88, woonhuis/agrarisch;
Dorpsweg 97, woonhuis;
Dorpsweg 117, woonhuis/agrarisch;
Dorpsweg 157, armenhuisje van de NH Kerk;
Dorpsweg 161, armenhuisje van de NH Kerk;
Dorpsweg 163, armenhuisje van de NH Kerk;
Dorpsweg 165, armenhuisje van de NH Kerk;
• Dorpsweg 175 Voormalige tuinmanswoning;
• Dorpsweg 185 Voormalig Koetshuis;
• Aanlegsteeg 4 Landhuis;
• Dorpsweg 182 Arnoldahoeve;
Dorpsweg 226, woonhuis.

4. Conclusie

Gelet op de 17 rijksmonumenten van hoge waarde en de 19 gemeentelijke monumenten die ingevolge de Monumenteninventarisatie van de Provincie Utrecht uit 2000 eveneens als zeer waardevol worden genoemd, kan een grote monumentendichtheid worden vastgesteld: van de omstreeks 220 panden aan of vlakbij de Dorpsweg is 12 procent formeel monument. Het plangebied Westbroek telt maar 8 rijks- en 7 gemeentelijke monumenten. Wat slechts een derde is van de monumenten langs de Maartensdijkse Dorpsweg! De landelijke bebouwing, de 16e-eeuwse Dorpswegkerk, de buitens aan het eind van de Dorpsweg: ze vormen samen een uniek geheel dat dezelfde bescherming verdient als Westbroek, een bescherming die wel in het bestemmingsplan Westbroek 2007 wordt gegeven, maar niet in het bestemmingsplan 2010 Maartensdijk. Kortom: dit laatste bestemmingsplan verdient aanpassing nadat de gemeenteraad besloten heeft tot aanwijzing van de Dorpsweg Maartensdijk c.a. als Beschermd Dorpsgezicht.